

VAI TRÒ CỦA THƯ VIỆN TRONG VIỆC ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP DẠY VÀ HỌC Ở ĐẠI HỌC

Nguyễn Thị Thư*

1. Mở đầu

Đổi mới phương pháp dạy và học ở đại học là một trong những nội dung của đổi mới giáo dục. Đây là vấn đề đã được đề cập nhiều từ sau Hội nghị lần thứ Hai Ban chấp hành Trung ương Đảng khóa VIII, nhưng đến nay nó vẫn mang tính thời sự, bởi vì đổi mới phương pháp dạy và học không phải là vấn đề có tính chất nhất thời mà là vấn đề phải được quan tâm thường xuyên của những người tham gia vào quá trình đào tạo, để phương pháp dạy và học luôn thích nghi với thực tiễn xã hội, với thời đại.

Đổi mới phương pháp dạy và học ở đại học là vấn đề có liên quan chặt chẽ đến nhiều vấn đề khác của quá trình dạy học, như: Mục tiêu đào tạo; Nội dung, chương trình đào tạo; Phương tiện đào tạo;...Do đó, đổi mới phương pháp dạy và học đòi hỏi phải giải quyết nhiều vấn đề, phải thỏa mãn nhiều điều kiện. “Phương pháp và phương tiện là hai phạm trù khác nhau nhưng có quan hệ mật thiết với nhau. Phương tiện dạy học có tác động trực tiếp đến phương pháp dạy học”. (5)

Ở đây chỉ xin được đề cập đến vai trò của thư viện trong việc đổi mới phương pháp dạy và học đại học.

2. Vai trò của thư viện đại học

Thư viện đại học là bộ phận không thể thiếu trong cơ cấu tổ chức của một trường đại học, là thiết chế đóng vai trò quan trọng trong quá trình đào tạo đại học. Chính vì vậy, trên thế giới có những thư viện đại học được thành lập từ rất sớm cùng với sự thành lập của trường đại học, như Thư viện Đại học Santo Tomas ở Philippines (thành lập năm 1610) và có những thư viện đại học có vốn tài liệu đồ sộ không thua kém một thư viện quốc gia, như Thư viện Đại học Quốc gia Singapore (có hơn 2 triệu bản). Từ những thực tế trên đã xác định được vị trí, vai trò quan trọng của thư viện đại học.

* TS. – Trường ĐH Văn hóa Tp.HCM

Ở Việt Nam trong những năm gần đây, các trường đại học rất quan tâm đến thư viện, đã đầu tư kinh phí cho việc xây dựng và tổ chức hoạt động của thư viện để nâng cao chất lượng giáo dục đại học, trong đó có việc đổi mới phương pháp dạy và học.

Nói đến đổi mới phương pháp dạy và học là nói đến đổi mới hoạt động của cả giảng viên và sinh viên. Thư viện đại học đóng một vai trò đặc biệt quan trọng đối với cả giảng viên và sinh viên trong quá trình đổi mới phương pháp dạy và học .

Đối với giảng viên, thư viện đại học một mặt là nơi lưu giữ đầy đủ nhất, hệ thống nhất và mới nhất những kiến thức về ngành nghề, về lĩnh vực khoa học để nghiên cứu, giảng dạy (mà trước sự phát triển vũ bão của thông tin, một cá nhân giảng viên khó có thể sở hữu được đầy đủ tất cả các nguồn thông tin của nhân loại về vấn đề mình quan tâm); là nơi cung cấp thông tin để giảng viên thường xuyên cập nhật nội dung giảng dạy, làm mới cũng như làm phong phú nội dung giảng dạy. Mặt khác, thư viện đại học là phương tiện giúp giảng viên thực hiện phương pháp phát huy khả năng tự học, tự nghiên cứu của sinh viên, phát huy tính sáng tạo của sinh viên trong quá trình đào tạo.

Không có tài liệu của thư viện, giảng viên bắt buộc phải truyền đạt hết những kiến thức cần thiết của ngành nghề, của một lĩnh vực khoa học nhất định. Đó là điều không thể thực hiện được, đặc biệt trong thời đại ngày nay, thời đại “bùng nổ thông tin”. “Nếu trước kia người ta có thể sử dụng thời gian bốn, năm năm đại học để trang bị một vốn tri thức về một nghề nghiệp cao cấp nào đó cho một sinh viên để anh ta sử dụng hầu như trong cả cuộc đời hành nghề của mình, thì ngày nay điều đó là điều hoang tưởng” (4). Bên cạnh đó, phương pháp truyền thụ một chiều của giảng viên sẽ làm cho sinh viên thụ động trong việc tiếp thu tri thức mới và hạn chế khả năng tự học, tự nghiên cứu của sinh viên. Với sự hỗ trợ của thư viện đại học, của tài liệu; giảng viên chỉ cần truyền đạt những kiến thức cơ bản, nền tảng của ngành nghề, của lĩnh vực khoa học và hướng dẫn sinh viên tìm kiếm thông tin, tìm kiếm tri thức về ngành nghề, về lĩnh vực khoa học này ở tài liệu, ở thư viện; phát huy tính chủ động của sinh viên trong quá trình đào tạo. “Được học sẽ hạnh phúc hơn gấp nhiều lần là được dạy và bị dạy” (6).

Để có thể thực hiện phương pháp dạy học này yêu cầu giảng viên phải là người sử dụng thành thạo các nguồn lực thông tin trong xã hội về ngành nghề, về

lĩnh vực khoa học mà mình giảng dạy; phải biết và sử dụng tốt nguồn thông tin, nguồn tài liệu của thư viện - trung tâm thông tin. Như vậy giảng viên mới là người hướng dẫn tích cực cho sinh viên trong việc tìm kiếm và sử dụng tài liệu phục vụ học tập, nghiên cứu.

Nhìn chung, đối với giảng viên thư viện là phương tiện giúp giảng viên thực hiện phương pháp giảng dạy tích cực, là cơ sở giúp giảng viên mở rộng nội dung giảng dạy, tăng thêm thời lượng học tập của sinh viên.

Đối với sinh viên, thư viện đại học đóng vai trò quan trọng trong quá trình học tập và tích lũy tri thức. Trước hết, thư viện giúp sinh viên thu thập thông tin, tài liệu để giải quyết những bài tập, những vấn đề mà giảng viên yêu cầu. Ở mức độ này, việc học của sinh viên chủ yếu vẫn mang tính chất thụ động (chỉ đọc những gì giảng viên yêu cầu). Khi sinh viên không thỏa mãn với những gì được nghe giảng, được yêu cầu đọc; tự tìm tòi, nghiên cứu để hiểu rõ, hiểu sâu về một vấn đề nào đó. Đây chính là lúc sinh viên đã bước sang giai đoạn chủ động trong quá trình học tập và nhu cầu sử dụng tài liệu, nguồn lực thông tin của thư viện trở nên cấp thiết, không thể thiếu trong quá trình học tập của sinh viên. Thư viện đại học không chỉ là nơi giúp sinh viên bổ sung nội dung học tập một cách đầy đủ, chuyên sâu mà còn là nơi giúp sinh viên phát triển tri thức về ngành nghề, về khoa học; từ đó đảm bảo để sinh viên có được một khối lượng kiến thức cần thiết, vững vàng bước vào đời.

Ngoài ra, với phương pháp học tập này, giảng viên và sinh viên đều là người cùng tìm kiếm những thông tin mới, những tri thức mới về ngành nghề, về khoa học. Không phải chỉ có giảng viên mới là người tìm kiếm tri thức mới và truyền đạt tri thức mới đó cho sinh viên, mà cả sinh viên cũng phải cùng với giảng viên tìm kiếm tri thức mới, “quá trình dạy học là cơ hội thầy trò cùng được học” (6). Như vậy mới phát huy được tư duy sáng tạo của sinh viên trong quá trình học tập. Đặc biệt, trong thời đại ngày nay, với khối lượng thông tin khổng lồ, và với “quy luật phân tán” của thông tin người thầy không thể “một mình đơn độc” tìm kiếm tri thức mới.

Hơn nữa, để có thể tồn tại và phát triển ngoài những kiến thức ngành nghề, kiến thức về lĩnh vực khoa học được đào tạo, sinh viên còn phải có nhiều kiến thức bổ trợ khác. Thư viện “là kho tàng tri thức của nhân loại”, là nơi giúp sinh

viên có thể bổ sung cho kiến thức của mình về nhiều lĩnh vực: tự nhiên, xã hội, ngoại ngữ, tin học,...

Nhìn chung, trong thời đại bùng nổ thông tin, biên độ của lớp học không thể hạn chế trong một không gian nhất định, nội dung giảng dạy cũng chỉ mang tính chất tương đối, không thể đảm bảo sự đầy đủ tuyệt đối thì thư viện sẽ là phương tiện để mở rộng biên độ của lớp học, kéo dài thời gian học tập, mở rộng nội dung giảng dạy đối với cả giảng viên và sinh viên.

3. Kiến nghị

Đề thư viện đại học thực sự trở thành một bộ phận gắn bó chặt chẽ với quá trình đào tạo và là một phương tiện góp phần tích cực trong việc đổi mới phương pháp dạy và học của cả thầy và trò, nó phải tăng cường nhiều mặt. Ở đây chỉ xin đề cập đến ba mặt chủ yếu của thư viện đại học.

- Về nguồn lực thông tin, vốn tài liệu thư viện

Vốn tài liệu, nguồn lực thông tin của thư viện là yếu tố quan trọng nhất của tất cả các thư viện nói chung và thư viện đại học nói riêng. Vốn tài liệu, nguồn lực thông tin là cơ sở để tiến hành mọi hoạt động của thư viện và là cơ sở để thỏa mãn nhu cầu thông tin, nhu cầu giảng dạy và học tập của giảng viên và sinh viên trong quá trình đào tạo. Ngoài ra, chính sự phong phú, đầy đủ của các nguồn lực thông tin, của vốn tài liệu ở thư viện đại học sẽ là lực hút mạnh mẽ giảng viên và sinh viên đến với thư viện.

Do đó, vốn tài liệu, nguồn lực thông tin của thư viện đại học phải đầy đủ về các môn học và ngành học, cả tài liệu tiếng Việt và tài liệu tiếng nước ngoài, cả trong hình thức truyền thông (tài liệu giấy...) và trong hình thức đọc máy (cơ sở dữ liệu máy tính, CD-ROM...). Đối với những môn học, ngành học chưa có nhiều tài liệu tiếng Việt phải bổ sung tài liệu tiếng nước ngoài và có kế hoạch khai thác nội dung của các tài liệu nước ngoài đó bằng những sản phẩm thông tin, như: tóm tắt, dẫn giải, tổng luận...

Vốn tài liệu, nguồn lực thông tin của thư viện phải mang tính chất “động”, phải thường xuyên bổ sung thông tin, tài liệu mới, thường xuyên cập nhật thông tin. Thư viện đại học phải thực sự là trung tâm thông tin về những lĩnh vực đang được đào tạo của nhà trường, của quốc gia, khu vực và thế giới. Tuy nhiên, trong thế kỷ thông tin, một thư viện không thể có tham vọng bổ sung tất cả những tài

liệu, thông tin mà người dùng tin của thư viện mình cần. Để có được nguồn thông tin mạnh, các thư viện đại học phải liên kết, phối hợp với nhau trong hoạt động thư viện - thông tin, phải phối hợp bổ sung chia sẻ vốn tài liệu, nguồn lực thông tin với nhau không chỉ ở phạm vi quốc gia mà còn ở phạm vi khu vực và quốc tế. Ví dụ như tham gia vào mạng lưới thư viện đại học các nước Đông Nam Á AUN INTER-Library-Online.

– Về tìm kiếm thông tin, tìm kiếm tài liệu

Phương tiện tìm kiếm thông tin, tìm kiếm tài liệu của thư viện có ảnh hưởng rất lớn đến người dùng tin, quyết định tốc độ và mức độ tìm kiếm thông tin của người dùng tin; từ đó quyết định chất lượng tìm kiếm thông tin. Trước đây, với phương tiện truyền thống, thủ công; việc tìm kiếm thông tin của người dùng tin rất chậm và chỉ có thể tìm kiếm thông tin trong một thư viện. Ngày nay, với phương tiện công nghệ thông tin, tốc độ tìm kiếm thông tin không chỉ nhanh chóng mà còn mở rộng khả năng tìm kiếm thông tin cho người dùng tin. Người dùng tin có thể tìm kiếm thông tin, tìm kiếm tài liệu trong thư viện, ngoài thư viện, trong nước và trên thế giới. So với các loại thư viện khác, thư viện đại học có ưu thế về người dùng tin. Họ là giảng viên, sinh viên, có trình độ tri thức và có khả năng sử dụng tất cả các phương tiện công nghệ thông tin. “Công nghệ mới là một khía cạnh văn hóa của thế giới mới”, “cần qua dạy và học làm cho thế hệ trẻ nhanh chóng làm quen và sử dụng công nghệ mới một cách đúng đắn, để hình thành phong cách văn hóa mới” (4). Hơn nữa, đổi mới giáo dục đại học phải nói đến đổi mới phương tiện đào tạo. Thư viện là phương tiện đào tạo quan trọng của trường đại học. Do đó, thư viện đại học phải là một trong những địa chỉ đầu tiên để đầu tư trang thiết bị hiện đại, tự động. Công nghệ thông tin phải được sử dụng triệt để, sử dụng thành công trong mọi hoạt động thư viện; giúp giảng viên, sinh viên tìm tài liệu, tìm thông tin về ngành nghề, về môn học một cách nhanh chóng, chính xác.

– Về cán bộ thư viện

Cán bộ thư viện là chủ thể của mọi hoạt động thư viện, là môi giới giữa tài liệu và người sử dụng tài liệu, giữa thông tin và người dùng tin. Để có thể là chủ thể năng động, sáng tạo, là môi giới tích cực cho người sử dụng tài liệu, người dùng tin; cán bộ thư viện ở các thư viện đại học phải trở thành các chuyên gia thông tin (Information specialist). Ngoài kiến thức về nghiệp vụ thư viện – thông

tin đã được đào tạo, họ phải am hiểu về lĩnh vực khoa học, về các môn học, ngành học mà nhà trường đang đào tạo. Cán bộ thư viện đại học không phải chỉ sử dụng thành thạo các phương tiện công nghệ thông tin mà còn phải biết chỉ ra các nguồn thông tin có trong thư viện và ngoài thư viện, trong nước và ngoài nước về các môn học và ngành học. Như vậy, người cán bộ thư viện mới có thể là “hoa tiêu” về thông tin, về tri thức trong “đại dương thông tin”, “đại dương tri thức”; không để cho người sử dụng tài liệu “đơn thương độc mã”, “cô đơn” trong “đại dương thông tin” như hiện nay.

Để đạt được điều này cần phải thực hiện ngay những yêu tố

+ Tại các phòng đọc thư viện đại học phải có bộ phận hướng dẫn, tư vấn người đọc (Reference Desk) để có thể hỗ trợ cho quá trình tìm kiếm thông tin, tìm kiếm tài liệu của người dùng tin bất kỳ lúc nào, bất cứ về lĩnh vực chuyên môn nào.

+ Cán bộ thư viện phải có kế hoạch học tập, bổ sung kiến thức về môn học, ngành học mà nhà trường đang đào tạo. Việc học tập, bổ sung kiến thức này phải mang tính chất hệ thống, chuyên sâu, bởi vì để trở thành chuyên gia thông tin về một lĩnh vực nào không thể chỉ có sự hiểu biết đơn giản, sơ lược.

4. Kết luận

Tóm lại, thư viện đại học Việt Nam hiện nay đang chuyển mình cùng với các loại hình thư viện khác, ở trong nước cũng như trên thế giới, để thực hiện vai trò, chức năng của mình trong xã hội thông tin. Bên cạnh đó, thư viện đại học Việt Nam còn phải tham gia tích cực vào việc đổi mới phương pháp dạy và học, nâng cao chất lượng giáo dục đại học. Để thư viện đại học Việt Nam thực sự đồng hành với quá trình đào tạo, ngoài ba vấn đề nêu trên còn phải thực hiện nhiều vấn đề khác như: tiêu chuẩn hóa hoạt động thư viện thông tin, đa dạng hóa các sản phẩm và dịch vụ thông tin,...Tuy nhiên, trong giới hạn một bài viết không thể nêu lên hết được mà cần phải có những nghiên cứu mang tính chất hệ thống, chuyên sâu về những vấn đề này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Hà Thế Truyền (2006), *Về đổi mới phương pháp dạy học đại học hiện nay*. Giáo dục – Số 144. – Tr.39 – 40.
- [2]. Lâm Quang Thiệp (2006), *Mục tiêu, nội dung, phương pháp dạy và học ở đại học trong thời kỳ mới*. Giáo dục. – Số 118. – Tr.1 – 4.
- [3]. Nguyễn Gia Cầu (2005), *Để góp phần khắc phục tình trạng “ học gạo, học vẹt ” của học sinh*. Giáo dục – Số 125. – Tr.13 -15.
- [4]. Nguyễn Thanh Hùng (2007), *Hội chứng phương pháp dạy học*. Giáo dục. – Số 171. – Tr.16 – 18.
- [5]. Phạm Hoàng Quang (2000), *Một số điều kiện để đổi mới phương pháp dạy học*. Nghiên cứu giáo dục – Số 2 – Tr. 24, 25.
- [6]. Thái Duy Tuyên (1999), *Về nội dung đổi mới phương pháp dạy học*. Nghiên cứu giáo dục.– Số 12 – Tr. 9, 10, 13.

Tóm tắt**Vai trò của thư viện trong việc đổi mới phương pháp dạy và học ở đại học**

Thư viện là bộ phận không thể thiếu trong cơ cấu tổ chức của một trường đại học. Đối với giảng viên, thư viện là phương tiện giúp giảng viên thực hiện phương pháp giảng dạy tích cực, là cơ sở giúp giảng viên mở rộng nội dung giảng dạy. Đối với sinh viên, thư viện không chỉ là nơi thu thập thông tin phục vụ cho việc học tập mà còn là nơi có thể bổ sung kiến thức về nhiều lĩnh vực. Tuy nhiên, để góp phần tích cực trong việc đổi mới phương pháp dạy và học thư viện đại học phải vươn lên không ngừng về nhiều mặt.

Abstract**Role of library in the renovation of teaching and learning in higher education**

A library is an indispensable component in the organization of a university. For teaching staff, it is a means of conducting positive teaching methods, helping them to expand their teaching contents. For students, it is a place not only to collect learning related information but also to increase their knowledge in many areas. However, a university library needs to make comprehensive reforms in order to maximize its active role in the renovation of teaching and learning.